

РЕЦЕНЗИЯ
на дисертационен труд
за присъждане на образователната и научна степен *доктор*
“Жилищно-отбранителни кули на Балканския полуостров през
османския период”,
от Радосвета Йорданова Кирова-Делчева, научна специалност Теория и
история на архитектурата, професионално направление 5.7.
Научен ръководител: проф. д-р арх. Н. Тулешков.

Рецензент: доц. д-р. арх. Стела Ташева,
Институт за изследване на изкуствата, БАН

Радосвета Йорданова Кирова-Делчева е редовен докторант на ИИИЗк от 2010 г. Със заповед № 1620-РД/19.12.2013 г. (след решение на НС по протокол № 11/14.12.2013 г.) е отчислена с право на защита. След съответните процедури, със заповед № 287-РД/31.05.16 г. е утвърдено научно жури за провеждане на защита й.

Архитект Кирова-Делчева се дипломира в УАСГ през 2005 г. в катедра “История и теория на архитектурата” и има няколко международни специализации. През 2008 г., след завършване на двугодишен квалификационен курс по опазване на недвижимото културно наследство (провеждан от НИНКН и Екол де Шайо), тя става лицензиран експерт към Министерството на културата в България с право да извършва дейности по консервация и реставрация. Професионалният профил на Радосвета Кирова-Делчева е удачно допълнен с дългогодишно членство в БНК на ИКОМОС и в сдружение “Трансформатори”. Тя е активен участник в обществените дискусии в областта на архитектурното наследство и има редица публикации във връзка с опазване на архитектурните паметници, автентичността на градската среда и очертаването на архитектурната й идентичност. В периода 2010-2015 г., под ръководството на проф. д-р арх. Н. Тулешков, архитект Кирова - Делчева има преподавателски стаж в летните практики “Балканска архитектура” на ВСУ “Л. Каравелов”, провеждани в град Кюстендил.

Обемът на рецензираното изследване е 373 961 знака или 207 стандартни печатни страници, към които са приложени 32 табла с общо 288 илюстрации (схеми, снимки и чертежи на изследваните обекти), кратък речник и библиография. По темата на дисертацията си, Радосвета Кирова - Делчева има 2 публикации на английски в международни издания, 3 в национални, а още 3 са под печат. Изнесла е и 6 доклада в престижни научни форуми. Ползваният от докторанта библиографски апарат е съставен от 175 литературни източници, 106, от които са на кирилица. От останалите, 58 са на латиница и 5 на гръцки, а в общия брой са намерили място и 6 интернет източници.

Според мен представените за рецензиране дисертационен труд, автореферат и справка за приносите и научните публикации, отговарят напълно на изискванията за условията и реда за придобиване на ОНС “доктор”, определени в настоящия момент от законодателната и наукометрична рамка на страната ни. Те свидетелстват за целенасочените усилия на докторанта да анализира обективно, една малко разработена, но особено интересна и актуална област от българската архитектурна теория и история. В тази област, научните изследвания са особено важни днес, тъй като наред със задълбочените проучвания, в публичното пространство битуват и редица противоречиви тези или фрагментарни и едностранчиви опити за обобщения и анализи.

Темата на дисертацията е “Жилищно-отбранителни кули на Балканския полуостров през османския период”. Обект на изследването са сгради, разпространени на територията на целия Балкански полуостров, чиято типология се характеризира с еднопространствени етажни решения. Предмет на дисертацията са моделите на тяхното разпространение, градоустройствените характеристики на тези постройки и спецификата на архитектурно-конструктивните и стилово-функционалните им белези.

В дисертацията се разкриват процесите на регионалното усвояване на донякъде архаичната типология на жилищно-отбранителните кули в периода XV-XIX век. Тезата на изследването гласи, че жизнеспособността на жилищно-отбранителните кули като архитектурен тип е продиктувана от тяхната значима градоустройствена, социална и пространствена роля в

периферията на Османската империя, каквато се явяват Балканите. В процеса на изследването, тезата е ясно доказана.

Актуалността на дисертацията следва от дуалистичното разбиране за проучвания обект: и като ключов материален архитектурен запис на обществото и технологията, и като важно средство за уплътняване на историческата картина от периода. Необходимостта от изследването се потвърждава също от нарастващия брой нови проучвания и публикации на османските архиви и данъчни документи през последните години, както и от паралелните прояви на интерес от страна на балканските изследователи.

Използваната в труда научна методика е адекватна на поставените цели и задачи, и включва документни и теренни изследвания, анализ на записи и фотодокументиране. Заложен е интердисциплинарен подход и са проведени насочени крос-културални анализи. При проучване на картния и графичния материал е приложен сравнителен синхронен и диахронен анализ.

Дисертацията се състои от увод, три глави и заключение. В увода е направена постановка на изследването и е извършен синтезиран историографски преглед на научната литература в областта от български и чуждестранни автори.

В първа глава се изследват факторите влияещи върху разпространението на жилищно-отбранителните кули на Балканския полуостров през османския период: проследява се социално-икономическата и религиозната структура на османското общество, както и подбрани аспекти на строителното и военното дело; проучва се законодателната рамка на империята и се разкриват възложителите и обитателите на разглежданите постройки; извеждат се генезисът и развитието на архитектурната типология на жилищно-отбранителните кули.

Във втора глава се разработват архитектурно-теоретични теми свързани с функционалния модел и пространствената роля на жилищно-отбранителните кули на Балканския полуостров през османския период. Разкрива се характерната за архитектурната типология многофункционалност и се диференцират вторичните предназначения на разглежданите сгради - складови, контролни или специфични. Систематизират се градоустройствените роли на жилищно-отбранителните кули като селищнообразователни фактори и като катализатори на

урбанистичните процеси. Извършва се структурен анализ на микро- и макро-градоустройствено ниво.

Трета глава е посветена на материалните изражения и устойчивите архитектурни характеристики на жилищно-отбранителните кули на Балканския полуостров през османския период. Проучват се плановете и конструктивните вариации на сградите, използваните противоземетръсни и противопожарни похвати, класифицират се съответните отбранителни и жилищни елементи.

В изводите на глава 3 са извлечени критерии за датиране на жилищно-отбранителните кули на Балканския полуостров през османския период. Приносите и резултатите от труда са изложени в неговата заключителна част.

Намирам структурата на рецензията труд за особено интересна и успешна, и същевременно за добър пример по отношение на съвременните архитектурни изследвания на сгради и съоръжения. Многоаспектните изследвания на проблематиката на жилищно-отбранителните кули на Балканския полуостров през османския период дават възможност за изграждане на обективна картина на трансформациите и развитието архитектурната типология. От своя страна крос-културалния анализ на историческата и социалната динамика на епохата и технологията, изложен в тескта стриктно във връзка с обекта на изследването, е фундамент за доказването на заложената от докторанта теза и извличането на закономерности и направления в областта. Изводите, предвидени в края на разделите и после на всяка глава, разкриват есенцията на проведените проучвания, обобщават техния принос и синтезират ключови наблюдения, тенденции и тезиси.

Силно впечатление прави детайлното и внимателно запознаване на автора с научната литература по проблематиката на дисертацията, както и с актуалните проучвания и научни тези. Извършена е огромна работа по отношение на събирателство, заснемане и систематизация на документния и архитектурния материал във връзка с обекта на изследването. Същевременно, данните и разработките, включени в изследването, са успешно подбрани и класифицирани в процеса на изграждане и защита на авторската научна гледна точка.

Резултатите от дисертацията включват:

- проследяване на отношенията възложител-обитател на обектите;
- систематизация на функционална типология на жилищно-отбранителните кули;
- съставяне на сравнителни таблици на разглежданите обекти, по отношение на тяхната първоначална роля и техните архитектурно-строителни характеристики;
- извеждане на жилищните и отбранителните характеристики на постройките и динамиката на измененията им;
- извличане на критерии за периодизация.

Приносите на труда по отношение на обекта на изследването са съответно:

- Въведени са в научно обръщение някои непубликувани до момента данни за паметници като кулите в Етрополе, Казанлък и с. Василики, както и кулата Мациос в Царицани;
- Прецизирани са периодите на датиране на отделни обекти.

Особено важни обаче, според мен, са приносите на дисертацията по отношение на научната рамка и архитектурната история и теория в османския период:

- извеждането на генезиса на жилищно-отбранителните кули на Балканския полуостров;
- разкриване на спецификите в градоустройствената роля на обекта на изследването;
- систематизацията на антиземетръсните и противопожарните характеристики на жилищно-отбранителните кули.

Като недостатък на труда може да се изтъкне недобрата организация и форматиране на илюстративния материал, чиято подредба и обозначаване в табла, в края на изложението, е, според мен, не съвсем ясна и удачна. При бъдеща публикация на дисертацията, именно на графичните данни следва да се обърне особено внимание.

Съществуват и някои, главно редакционни, намеси в текста, които биха могли да подобрят неговото качество и информативност: като корекции на

няколко повторения, уеднаквяване на видовете примери в отделните раздели и по-добро структуриране на хронологичната и регионалната им подредба.

Моята пряка препоръка към изследването на Радосвета Кирова - Делчева е създаването на приложение със списък, азбучен показател или дори каталог на разглежданите в труда постройки, който може да подобри апарата на дисертацията и да улесни бъдещите читатели. В по-нататъшни изследвания е възможно също така да се разшири обхвата на темата, например с проследяване на европейски и други регионални влияния върху функцията и типологията на кулите на Балканския полуостров през османския период.

Посочените бележки обаче, в никакъв случай не принижават качествата на разработката и не влияят върху общата положителна оценка на дисертационния труд и неговата научна стойност. Считаю, че рецензираната дисертация е успешно завършено и приносно изследване. То допълва и обогатява анализите на жилищно-отбранителните кули на Балканския полуостров, поставя контекстуални рамки на архитектурната типология през османския период и прехвърля паралели между развитието и разпространението на кулите в отделните балкански региони.

Оценявам положително и високо извършените от Радосвета Кирова-Делчева дългогодишни проучвания и постигнатите в дисертацията научни резултати. Считаю, че дисертационният й труд се характеризира с оригиналност и изчерпателност, и е приносен за архитектурната история и теория. Той може да бъде полезен и в областта на опазване на архитектурното наследство. Апелирам за неговата публикация.

Според мен Радосвета Кирова-Делчева е задълбочен и вдъхновен изследовател, който, макар и днес да е в началото на своя път, има висок потенциал на бъдещо развитие.

Предлагам образователната и научна степен *доктор* по научната специалност Теория и история на архитектурата, професионално направление 5.7, да бъде присъдена на Радосвета Йорданова Кирова - Делчева за нейната дисертация “Жилищно-отбранителни кули на Балканския полуостров през османския период”.